

УДК 94(477)

Андрій Кліш

ХРИСТІЯНСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ РУХ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ: СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ

У статті проаналізовано історіографічний комплекс праць українських учених, присвячених проблемам політичної, національно-культурної діяльності молодіжних організацій християнського спрямування у Східній Галичині міжвоєнного періоду, з'ясовано перспективи подальшого вивчення окресленої наукової проблеми.

Ключові слова: християнський молодіжний рух, історіографічні джерела, українська історіографія, Східна Галичина, міжвоєнний період.

Значну наукову цінність, пізнавальне і практичне значення має діяльність східногалицьких християнських організацій і товариств у 20–30-і рр. ХХ ст., які переживали період становлення у непростих умовах. Актуальність дослідження посилюється ще й тим, що ці організації розгортали свою діяльність у надзвичайно складний період європейської та світової історії, коли багато країн переживало серйозні національні та соціально-політичні потрясіння.

До недавнього часу з ідеологічних причин діяльність молодіжних християнських організацій у Східній Галичині міжвоєнного періоду замовчувалася, або ж подавалася упереджено. Лише зі здобуттям Україною незалежності у 1991 р. розпочався новий етап у розвитку української науки, зокрема дослідження історіографії християнських молодіжних організацій.

Ця тема має важливе наукове значення, оскільки дає змогу проаналізувати історіографію праць сучасних дослідників, пов'язану з діяльністю молодіжного християнського руху в Східній Галичині в міжвоєнний період.

Наукова новизна досліджуваної проблеми полягає в тому, що в публікації досліджено основні історіографічні праці сучасних українських дослідників, визначено їх місце в контексті діяльності суспільно-християнського руху в досліджуваній час.

Об'єктом наукового дослідження є діяльність молодіжного християнського руху в Східній Галичині у міжвоєнний період.

Предметом виступають історіографічні праці сучасних українських дослідників, присвячені функціонуванню молодіжних християнських організацій.

Мета публікації – дослідити історіографічні праці сучасних українських дослідників про діяльність молодіжного християнського руху у Східній Галичині у міжвоєнний період.

Завдання дослідження пов'язані з тим, щоб проаналізувати праці, присвячені діяльності молодіжного християнського руху у Східній Галичині в окреслений історичний період, визначити їхню роль і місце у розкритті його функціонування, дати їм цілісну й неупереджену оцінку.

Аналізуючи досліджувану проблему, автор в її основу поклав хронологічний принцип.

Незважаючи на певні здобутки науковців у дослідженні цієї тематики, поза межею їхньої уваги залишається чимало важливих нерозв'язаних проблем. Зокрема, це питання дослідження історіографії праць сучасних українських дослідників діяльності молодіжного християнського руху в Східній Галичині у міжвоєнний період.

Наукові здобутки вітчизняних дослідників цієї тематики обмежуються деякими публікаціями І. Шумського [14], В. Футали [13], С. Колибаб'юк [7] та інших науковців.

Питаннями діяльності цих організацій займаються історики, політологи, педагоги. Так, І. Левандовська у праці "Трудове виховання і професійна підготовка в діяльності Католицької Акції Української Молоді (КАУМ) "Орли" [9], зазначила, що поряд із духовним і фізичним вихованням молоді, це об'єднання ставило перед собою і успішно вирішувало завдання формувати особистість "зразковим громадянином" і "солідним фахівцем". Оскільки найбільше осередків цього молодіжного товариства було в сільській місцевості, КАУМ "Орли" організувала сільськогосподарські професійні курси для своїх членів. Робота цих курсів, на думку автора, базувалася на системі занять, які проводили запрошені фахівці сільського господарства, та цілеспрямованій і належним чином організованій самоосвіті членів. Зазначається, що у створенні і фінансуванні власної системи професійної підготовки молоді значну допомогу товариству надавали українські культурно-освітні, господарські, кооперативні об'єднання й банки [9, с. 73].

Б. Трофим'як у ґрунтовній розвідці "Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга половина ХІХ ст. – перша половина ХХ ст.)" [12] зазначив, що духовенство греко-католицької церкви (ГКЦ), на чолі з митрополитом А.Шептицьким гармонійно поєднало християнські чесноти Церкви з світським апостольством. Католицька акція, як зазначав

автор, започаткована у Східній Галичині на початку 1931 року, в новітній час набула значного поширення серед галицької української молоді, створивши нові організації, структури, засоби, а конституційний статут товариства КАУМ, прийнятий в 1933 році, став підвалиною для створення національно-виховної, спортивної організації – товариства "Орли" КАУМ.

О. Єгрешій у своїх працях [4–6] дослідив діяльність єпископа Григорія Хомишина – представника окцидентального релігійного напрямку в ГКЦ першої половини ХХ ст., виразника консервативного клерикального напрямку в українському суспільно-політичному русі. Зокрема, він проаналізував статут релігійної просвітницької організації для молоді "Сдність", що виникла у 1928 р. і стала першим етапом на шляху створення окремого клерикального культурно-просвітницького товариства у Галичині під патронатом Г. Хомишина, простежив процес становлення та діяльності релігійного товариства "Скала" та його взаємини з "Просвітою". Автор прийшов до висновку, що культурно-просвітницька діяльність станиславівського владики у 1930-х рр. мала яскраво виражений антирадянський характер, клерикальне товариство "Скала" задумане як альтернативне діяльності світських культурно-просвітницьких організацій, на які посилювався вплив прокомуністичних ідей.

Проте "Скала" не стала масовою організацією, оскільки духовенство далі продовжувало свою роботу в осередках "Просвіти". Ідея створення окремого клерикального культурно-просвітницького товариства у Східній Галичині виявилася безуспішною.

Ю. Щербяк [15] проаналізував діяльність товариства "Скала" у сфері релігійно-морального виховання галичан, яке ставило за мету поширювати та поглиблювати освіту та культуру серед українського народу, пропагувати християнський спосіб життя на засадах католицької церкви. Автор робить висновок про те, що згадане товариство виконувало вагомую роль в агітаційно-пропагандистській діяльності церкви, його члени були активними учасниками католицької акції, що передбачала тісну співпрацю світських осіб із духовенством з метою успішного розв'язання проблем морально-релігійного характеру.

У іншій публікації Ю. Щербяк [16] дослідив концептуальні засади освітньої доктрини ГКЦ у ХХ ст. Зокрема, він проаналізував вплив на релігійно-моральне виховання галичан церковних братств, католицької акції та Марійських дружин. Автор прийшов до висновку, що церковні братства пропагували практичне втілення християнських засад у повсякденному житті шляхом засвоєння національних норм і традицій, багатой духовної культури народу, заохочували молодь до процесу самоосвіти та самовиховання, використовуючи додаткові форми роботи задля забезпечення ефективності виховного процесу, сприяли релігійно-моральному вихованню дітей, формуючи характерні для родинного осередку чесноти: вшанування старших, любов до батьків, повагу до праці тощо [16, с. 200].

Католицька акція, на думку Ю. Щербяка, стала виразником європейського християнсько-апостольського руху на західноукраїнських землях щодо духовного оздоровлення й культурного відродження українців Східної Галичини, розглядалась як своєрідна практична школа, в якій світські люди у тісній співпраці з духовенством могли реалізувати основні положення теорії і практики християнського виховання через призму трьох напрямків: релігійного, соціального та національного [16, с. 200].

У монографії В. Перевезія [10] досліджується багатогранна праця ієрархії та духовенства ГКЦ в період між світовими війнами на терені Галицької церковної провінції, яка опинилася в цей період у межах II Речі Посполитої. Церква виконувала не лише богослужбові функції, а й стала важливим чинником суспільного життя. У цьому контексті автор досліджує молодіжні організації християнського спрямування, зокрема Марійське товариство молоді, КАУМ, професійні молодіжні релігійні об'єднання.

Дисертація У. Кошетар "Роль Української греко-католицької церкви у формуванні галицького консерватизму 1900–1939 рр." [8] присвячена аналізу впливу ГКЦ на процес формування консерватизму в Східній Галичині у 1900–1939 рр. як суспільно-політичного і духовного явища, а також ролі церкви у створенні політичних структур консервативного спрямування. Зокрема, автор проаналізувала діяльність студентської групи Української християнської організації. Автор зазначила, що поява в грудні 1925 р. УХСО сприяла об'єднанню частини греко-католицького студентства на засадах християнської етики. УХО формувало в студентському середовищі переконання, що побудувати національне та соціально-політичне життя можливо лише спираючись на християнські засади [8, с. 110, 111].

У статті У. Яцишин [17] проаналізовано роль ГКЦ та митрополита Андрея Шептицького у формуванні світогляду галицької молоді. Варто погодитися з тезою автора, що під проводом А. Шептицького греко-католицьке духовенство скеровувало свої зусилля на збереження національної

традиції, культури, духовності, мови українського населення, значна увага зверталась на виховання молоді, сповненої духом патріотизму та толерантності.

У статті І. Гнипа [3], на основі аналізу східногалицької преси, визначено роль ГКЦ у процесах виховання української молоді Східної Галичини упродовж 20–30-х рр. ХХ ст.

У контексті ролі ГКЦ у суспільно-політичному житті Східної Галичини міжвоєнного періоду, християнський молодіжний рух досліджував І. Пилипів. Зокрема, він розкрив теоретичні підходи до вивчення релігії у вихованні молоді; на основі значної кількості фактичного матеріалу проаналізував роль духовенства в підготовці та проведенні католицької акції у 30-і рр. ХХ ст.; висвітлив морально-виховні аспекти діяльності молодіжних клерикальних організацій "Скала", КАУМ, "Орли"-КАУМ та інших, які займалися просвітницько-культурною роботою [11].

У іншій публікації автора, у співавторстві з І. Андрухівим, розкривається діяльність ГКЦ у вихованні української молоді на принципах релігійної моралі та християнських цінностей, показана організаційну роботу церкви у створенні масового християнського молодіжного руху "Католицька акція" та створення марійських товариств, студентської "Обнови", "Католицької асоціації української молоді під назвою "Орли"-КАУМ [2].

Таким чином, аналіз стану дослідження проблеми діяльності українського молодіжного християнського руху в Східній Галичині міжвоєнного періоду свідчить, що, незважаючи на значне зацікавлення цією проблемою, поки що відсутні окремі спеціальні ґрунтовні дослідження, що стосуються історіографії досліджуваного періоду.

Список використаних джерел

1. Андрухів І. Католицька акція 30-х рр. хх ст. та її виховний вплив на українську молодь Галичини / Ігор Андрухів, Ігор Пилипів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – Вип. 1. – С. 130–135.
2. Беген О. Українська Греко-Католицька Церква і молодіжний католицький рух у Галичині в міжвоєнний період / Олег Беген // Україна та Ватикан. Серія збірників наукових праць. – Випуск 1. – Івано-Франківськ-Київ, 2008. – С. 515–520.
3. Гнип І. Роль Греко-католицької церкви у процесах виховання української молоді Східної Галичини у 20-30-х рр. ХХ ст. (на матеріалах галицької преси) / І. Гнип // Галичина. – 2009. – Ч. 15/16. – С. 288–295.
4. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. – 168 с.
5. Єгрешій О. І. Проблема взаємовідносин культурно-просвітницьких товариств "Скала" і "Просвіта" у 30-х роках ХХ ст. // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Спецвипуск до 60-річчя УПА. – Дрогобич, 2002. – С.352–361.
6. Єгрешій О. Католицька Акція: світське апостольство у Галичині початку 30-х рр. (спроба історичної екстраполяції) / Олег Єгрешій // Україна та Ватикан. Серія збірників наукових праць. – Випуск 1. – Івано-Франківськ-Київ, 2008. – С. 65–68.
7. Колибаб'юк С. Молодіжний рух Галичини кінця ХІХ – 30-х років ХХ ст. у сучасних наукових дослідженнях України / Світлана Колибаб'юк // Схід. – Донецьк: Український культурний центр, 2011. – № 2. (109). – С. 95–101.
8. Кошетар У. Роль Української греко-католицької церкви у формуванні галицького консерватизму 1900–1939 рр.: дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / У.П. Кошетар; Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2007.
9. Левандовська І. 3. Трудове виховання і професійна підготовка в діяльності Католицької Акції Української Молоді (КАУМ) "Орли" / Ірина Левандовська // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка і психологія. – Тернопіль, 1998. – № 2 (3). – С. 70–73.
10. Перевезій В.О. Служіння Богу і народу: Українська греко-католицька церква між двома світовими війнами. – К.: Світогляд, 2004. – 203 с.
11. Пилипів І. В. Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918-1939 рр.) : [монографія] / І. В. Пилипів. – Тернопіль : Видавництво "Економічна думка ТНЕУ", 2011. – 428 с.
12. Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. ХІХ ст. – перша пол. ХХ ст.) – Тернопіль: "Економічна думка", 2001. – 696 с.
13. Футала В.П. Молодіжний рух Західної України 1920–1930-х рр. у сучасній вітчизняній історичній науці / В.П.Футала // Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М.Кошобинського. Серія: Історія: Зб. наук. праць. – Вінниця, 2008. – Вип. 13. – С. 345–350.
14. Шумський І. Молодіжний рух у Західній Україні в міжвоєнний період (1920–1939): історіографія дослідження / Іван Шумський // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Вип. 10. – Тернопіль, 2000. – С. 282–287.
15. Щербяк Ю. А. Діяльність товариства "Скала" у справі релігійно-морального виховання галичан (1900–1939 рр.) / Ю. А. Щербяк // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2002. – № 9. – С. 58–64.
16. Щербяк Ю. Концептуальні засади освітньої доктрини Української греко-католицької церкви в ХХ ст. / Ю. Щербяк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 588 с.
17. Яцишин У. Внесок Української греко-католицької церкви у виховання патріотичного світогляду Галицької молоді / У. Яцишин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Збірник наукових праць НУ "Львівська політехніка". – Випуск 21, 2009. – С. 185–195.

Андрей Клиш

ХРИСТИАНСКОЕ МОЛОДЕЖНОЕ ДВИЖЕНИЕ В ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЦИИ МЕЖВОЕННОГО ПЕРИОДА: СОВРЕМЕННАЯ УКРАИНСКАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ

В статье анализируется историографический комплекс работ украинских ученых, посвященных проблемам политической, национально-культурной деятельности молодежных организаций христианского толка в Восточной Галиции межвоенного периода, выяснено перспективы дальнейшего изучения научной проблемы.

Ключевые слова: христианское молодежное движение, историографические источники, украинская историография, Восточная Галиция, межвоенный период.

Andriy Klish

CHRISTIAN YOUTH MOVEMENT IN EASTERN GALICIA THE INTERWAR PERIOD: MODERN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY

In the article analyzes the complex historiographical works of Ukrainian scientists on the problems of the political, national and cultural of youth organizations of the Christian orientation in Eastern Galicia interwar period, found the prospect of further study outlined scientific problem.

Key words: Christian youth movement, historiography sources, Ukrainian historiography, Eastern Galychna, interwar period.

УДК 29:930(477)(100)“712”

Владлен Орлов

**ГЕНЕЗА НОВИХ РЕЛІГІЙНИХ ТЕЧІЙ
У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ**

У статті розглянуто основні сучасні дослідження українських та зарубіжних вчених, які висвітлюють генезу нових релігійних течій та потребують подальшої систематизації, що дозволяє прогнозувати масштаби, особливості та перспективи розвитку нової релігійності в Україні та її місце у формуванні демократичного суспільства.

Ключові слова: історіографія, нова релігійна течія, нова релігійність, традиційна релігія, трансформаційний процес.

Проблема формування новацій на релігійному ґрунті не втрачає своєї актуальності для багатьох сучасних дослідників. Поза їх увагою не залишається питання про те, що нова релігійність є надбанням сьогодення, або її виникнення вже спостерігалось в історичній ретроспективі, та за яких обставин відбувався цей трансформаційний процес. Тому з'ясування причин та основних чинників нової релігійності, відображене у науковому доробку вітчизняних та закордонних дослідників є метою нашої статті.

Основними завданнями, що розкривають сутність мети дослідження є: аналіз процесу виникнення нових релігійних течій (далі – НРТ) як наслідку відсепарування від традиційної релігійності; встановлення взаємозалежності нової релігійності з духовними потребами людини, її незадоволенням у вирішенні багатьох питань, у тому числі й релігійних; визначення основних умов формування нових релігій в Україні.

У цій статті було здійснено спробу аналізу різнопланових підходів до систематизації причин генези НРТ, відображених у сучасних дослідженнях українських та зарубіжних науковців.

Утворення нової релігійності як наслідок процесу вдосконалення традиційних релігій і відповідності загальносвітової закономірності релігійного розвитку, вивчали дослідники: Є. Балагушкін [6–12], П. Гуревич [20–23], П. Куртц [59], В. Левенець [60], В. Любаченко [62], Д. Степовик [81–82], Ф. Федоренко [84], Л. Филипович [85–89].

Дослідження Є. Балагушкіна, В. Мартиновича [64–67], Ю. Рижова [78–80], встановили взаємовідповідність появи НРТ нестійким періодам суспільно-політичних криз, переходу від індустріального до інформаційного суспільства.

Кризові явища у середовищі традиційних церков та зменшення їх впливу на суспільство відзначили українські науковці: В. Гринько [18–19], В. Єленський [28–39], В. Лешан [61], Є. Ліхтенштейн [74], В. Петрик, О. Шевченко [92], О. Шуба [94], а також закордонні дослідники: